

Panait Cerna, estetician al poeziei

*Doctorand, Carp (Tanasaciuc) Șt. Valentina-Luminița
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați*

Abstract: *Many of the studies undertaken on Panait Cerna's work have focused on the volume of poems, mentioning only in passing the theoretical concerns of the young Dobrogean poet. Although Cerna himself states "Poetry before everything", the two studies on Eminescu and Faust, as well as the doctoral thesis "Lyrics of Ideas" present him as a theoretician with a demanding critical discourse and an intellectual pedagogy, having origins precisely the personal demands on one's own poetic creation.*

The studies in Berlin and Liepzig focused on the deepening of German idealist philosophy make Cerna tributary to the conception of Hegel, but also of Kant, and as a result, Panait Cerna attempts a redefinition of traditional poetic concepts through the prism of new ones: poetic unity is beyond the abstract, it is a concrete totality.

For the end of the 19th century - the beginning of the 20th century, Panait Cerna can be credited with having left the first treatise on poetics in Romanian culture, which led to the contextualization of the idea that Cerna is a deeper and more interesting theoretician than a poet.

Key words: *poetics, Panait Cerna, study, theorist, literary critic*

Multe din studiile întreprinse asupra operei lui Panait Cerna s-au orientat pe volumul de poezii amintind doar în treacăt despre preocupările teoretice ale tânărului poet dobrogean. Deși, însuși Cerna afirmă „Poezia înainte de toate”, totuși cele două studii despre Eminescu și Faust, precum și teza de doctorat „Lirica de idei” îl prezintă ca fiind un teoretician cu un discurs critic exigent și cu o pedanterie intelectuală, având la origini tocmai exigențele personale asupra propriei creații poetice.

Studiile la Berlin și Liepzig centrate pe aprofundarea filosofiei idealiste germane îl fac pe Cerna tributar concepției lui Hegel, dar și a lui Kant și drept urmare, Panait Cerna încearcă o redefinire a conceptelor poetice tradiționale prin prisma unora noi: unitatea poetică este dincolo de abstract, este o totalitate concretă.

Pentru finalul secolului al XIX-lea - începutul de secolul al XX-lea, lui Panait Cerna i se poate atribui meritul de a fi lăsat primul tratat de poetică din cultura română ceea ce a dus la contextualizarea ideii potrivit căreia Cerna este un teoretician mai profund și mai interesant decât un poet.

Luând în considerare punctele de vedere expuse de criticii care s-au aplecat asupra operei lui Panait Cerna se poate constata că marele critic literar, George Călinescu nu face nicio referire la cele două studii teoretice despre Eminescu și Faust, iar despre *Lirica de idei* face o remarcă cum că „ideile au scopul de a semnaliza încordarea problematică a sufletului” [Călinescu, 1982: 651]. Cât despre cei doi biografi care realizează prefete sau postfete ale edițiilor îngrijite de ei, amintesc doar în treacăt despre preocupările teoretice legate de concepția sa asupra poeziei. Atât Valeriu Răpeanu, cât și Ion Dodu Bălan fac referire doar la opera restrânsă alcătuită dintr-un volum de poezii, teza de doctorat, două studii și câteva recenzii sau la eforturile pe care Cerna le face în realizarea tezei de doctorat în detrimentul pasiunii sale pentru poezie. [1]

Un alt biograf al scriitorului, Aurel Munteanu face câteva însemnări în capitolul V intitulat „Despre operă” enumerând teza de doctorat și cele două studii critice fără a detalia accepțiunea pe care ar fi avut-o legată de argumentările teoretice construite de Panit Cerna pe opera lui Eminescu sau pe eroul lui Goethe.

Câteva observații obiective despre tema de cercetare abordată în elaborarea tezei de doctorat le realizează M. L. Ungureanu care nota: „este foarte interesant și oglindește preocupările lui Cerna cu privire la literatura universală și măiestria artistică a diferiților poeți gânditori”. Autoarea remarcă principiul identificat de Cerna ca fiind „baza adevăratei creații poetice (...): exprimarea unor idei înalte”, principiu ce corespunde „chemărilor sufletești ale poetului”. [Ungureanu, 1955: 289]

Abordând clasici germani precum Goethe și Byron, creații ale lui Victor Hugo sau poeți englezi ca Shelley și Byron, Cerna tratează gândirea poetică și face referire la poziția poetului în raport cu ideile sale.

Continuând analiza tezei de doctorat, „Lirica de idei”, se poate remarcă poziția lui Panait Cerna în raport cu ideea poetică pe care nu o percepe ca o unitate abstractă, ci ca o totalitate concretă. „Ideea poetică este un întreg, unic și ireductibil” [Cerna, 1974: 27], nota autorul. Grație experienței sale de poet, Panait

Cerna condamnă didacticismul declarând irelevant în poezie rolul adevărului obiectiv, dar amplificând valoarea afectivă a gândirii poetice exprimată prin muzicalitatea și ritmicitatea versurilor. Prin aceasta, teoreticianul a adus o îmbogățire a detaliilor pornind de la principiile enunțate de mentorul său, Volkelt. Prin „conștiința sa poetică reflexivă și novatoare(...)” [Cerna, 1974: 6], Cerna modifică conceptul liricii de idei, restructurându-l și dându-i un nou avânt prin propunerea unei schimbări „a discursului liric înăuntru aceluiași text”. [Ulici, 2001: 44] Cerna militează pentru recurența ideilor literare, dar și pentru o dihotomie în interiorul discursului poetic.

Prin dizertația sa „Die Gedankenlyrik” (1913) elaborată sub îndrumarea profesorului Volkelt, Panait Cerna demonstrează o excelentă cunoaștere a direcțiilor estetice din epocă, dar și o remarcabilă capacitate teoretică. „Cerna își propune să urmărească modul în care poezia de idei poate fi legitimată din perspectiva unei estetici a intropatiei, direcție dominantă în epocă, adică împrejurările în care ideea poate să funcționeze în poezie ca un mijloc de intropatie.” [Petrescu, 1995: 537]

Studiile științelor, a filosofiei contemporane, dar mai ales asupra textelor de referință din literatura universală imprimă viziunii lui Panait Cerna ca teoretician o anumită direcție: complementaritatea indisolubilă dintre fantezie și rațiune, fuziunea osmotică „dintre ideea poetică și intuiția imaginativă.” [Vârgolici, 2001: 169]

Momentul inspirației, ideile, afectele, avântul în a-și concentra toate eforturile spre realizarea unui anumit scop compun un tot organic conducând la o combinație valoroasă între spirit și intuițiile fanteziei. După cum bine observa Tudor Vianu, Cerna „a păstrat însă imaginea poetului gânditor și a cititorului care adoptă o atitudine reflexivă, și, în chipul acesta, și-a închis drumul către conceptul poeziei absolute, adică a celuia care atinge treptele cele mai înalte, interzicându-și să fie altceva decât poezie”. [Vianu, 1968: 396] Criticul completează ideea că teoriile estetice expuse de tânărul poet în teza sa „au marea însemnătate de a fi o justificare a creației sale” [Vârgolici *apud.* Vianu, 1937]. Ideea este aprofundată de M. Găseanu, traducătorul și prefațatorul dizertației lui Cerna care pune în interrelație teoreticianul cu poetul, spre deosebire de marea majoritate a celor care au analizat opera lui Cerna care au disjuns cele două ipostaze creatoare. „Problema liricii de idei a fost ridicată de Cerna pe date noi și soluționată cu mijloace noi; pentru că de data aceasta lua cuvântul nu numai filosoful, care despică ideile, ci și poetul care le dă viață”. [Cerna, 1974 : 18]

Constantin Ciopraga notează că teza lui Cerna motivează teoretic orientarea poetului spre „poezia de cugetare” căci „adevărata poezie dezvoltă idei, în sensul hegelian; rolul ideilor ar fi de a produce o intensă mișcare spirituală și de a stimula contemplația”. [Ciopraga, 1970: 265]

Structurată pe 9 capitole distincte, „Lirica de idei” este un adevărat tratat de teorie și estetică poetică deoarece prezintă întregul demers pentru crearea unei adevărate poezii.

Încă de la primul capitol, Cerna susține ideea conform căreia poezia ca artă este originară în fantezie, iar stările emoționale generate de contactul cu poezia sunt intermediare de limbaj.

Aducând în prim-plan exemplificări din toate literaturile Occidentului, cu accent pe cele germanice, citând și comentând operele lui Goethe, Schiller, Lenau, Byron, Shelley, Lamartine, Alfred de Vigny, Hugo sau Baudelaire, Cerna demonstrează că un creator autentic de poezie transpune în plan superior conceptele filosofice augmentate în imagini artistice. „Poetul cugetător” filtrează prin propriile sensibilități, prin imprimarea unor vibrații emoționale intense toate acele idei filosofice și printr-o viziune personală ajunge în intimitatea stărilor sale afective. Preluând din ideile lui Baudelaire, Cerna vede în artist „un ingenios și un calculat” [Manolescu, 2002: 134], astfel că „lirismul, puritatea, antimimetismul și luciditatea creatoare vor deveni emblemele incontestabile ale multor generații de poeți.” [Manolescu, 2002: 134]

Însă Marin Găseanu, traducătorul în limba română și prefațatorul lucrării „Lirica de idei” este cel dintâi care stabilește o interrelație indisolubilă între cele două dimensiuni ale lui Panait Cerna: poetul și teoreticianul, spre deosebire de cei mai mulți dintre cercetătorii tânărului care delimitau definitiv cele două ipostaze creatoare. De altfel, Găseanu nota: „problematica liricii de idei a fost ridicată de Cerna pe date noi și soluționată cu mijloace noi, pentru că de data aceasta lua cuvântul nu numai filosoful, care despică ideile, ci și poetul care le dă viață. (...) De aceea în ea vorbește nu numai teoreticianul, ci și poetul dornic să-și lămurească propria sa experiență literară în lumina teoriei”. [Cerna, 2009: 305]

Așadar, avândul drept îndrumător în realizarea cercetării „Lirica de idei”, Cerna se prezintă ca reprezentant abilitat asupra ideii potrivit căreia poezia de idei este în fapt legitimarea din perspectiva unei estetici a intropatiei a poeziei, adică poezia se prezintă ca mijloc a transunerii eului poetic în obiectele

exterioare.

Chiar dacă pentru teoreticienii vremii poezia avea ca rol să instruiască sau să demonstreze, Cerna preia de la Baudelaire principiul potrivit căruia „poezia nu are alt scop decât pe sine însăși” și implicit își fac loc în convingerile poetului ideea „gratuității și purității artei” [Cerna, 2009: 133] „Astfel, principiul poeziei este, strict și simplu, aspirația omului spre o frumusețe superioară, iar manifestarea acestui principiu se află într-un entuziasm, într-o excitare a spiritului, diferită atât de pasiune, care este o beție a inimii, și cât de adevăr este hrana rațiunii”.

De altfel, reperele teoretice stabilite în teza de doctorat **sunt** cele care **sunt** direcțiile pe care Panait Cerna își construiește propria lirică, căci ideile poetice sunt prefigurate simbolic „transpunând conținutul lor abstract în forme senzitiv-intuitive, cu efect emoțional.” [Vârgolici, 2001: 169]

Singura analiză critică referitoare la un volum de poezii scrisă de Panait Cerna este cea dedicată lui Dimitrie Nanu. Cu această ocazie se poate observa că analiza este „surprinzător de critică și **care** ne înfățișează un tânăr bine ancorat în discursul teoretic.” [2]

Recenzia critică realizată de Panait Cerna apărută în revista „Ovidiu” subintitulată de autorul însuși „schiță critică” are ca subiect volumul de poezii „Nocturne” a lui Dimitrie Nanu. Tânărul Cerna manifestă un simț critic accentuat, deloc inhibat, „cu un tonus de o virilitate frapantă, care nu se sfiește să divulge și să accentueze neajunsurile unui volum de versuri.” [3]

Încă de la începutul studiului Cerna condamnă „fecunditatea prea mare, de la care derivă în mod firesc lipsa de control asupra celui ce concepe și scrie” [4], deși autorul își începe studiul cu „Nocturnele D-lui Naum se prezintă destul de bine pentru cetitori de artă.” [5] Remarcă „caracterul fugitiv” al poeziilor analizate, dar aduce drept argument pentru această observație „însăși organizațiunea psihică a unora dintre poeți”. Critica adusă volumului de poezii este neiertătoare căci pentru poezia „Spre ochii ei” consideră că tillul este „nejustificat, iar două strofe conțin” multe construcții nepermise, întunecări de expresiune, comparații vechi și cam neestetice, pe când altele două „nu-și găsesc păreche”. Se poate observa cu ușurință faptul că Panait Cerna avea deja construit un sistem critic bine coordonat și totodată fundamentat pe studiile personale asupra operelor din literatura română sau cea universală.

Faptul că Panait Cerna aprofundase scriitura lui Eminescu îl ajută să indentifice paternurile acestuia în poeziile „Maria”, „Luceafărul”, „Neant” semn că marele poet român constituia încă inspirație pentru tinerii creatori de versuri.

Discursul critic al lui Panait Cerna se dovedește a fi unul minuțios și de o erudiție intelectuală aparte, acestea izvorând din exigența severă manifestată asupra propriei creații lirice. „Neajunsurile poetice, neîmplinirea lirică, stilul derizoriu și tributar unor mari poeți (...) îl determină pe recenzent să evidențieze dintr-un poem sau altul doar acele versuri ori strofe care îi par împlinite și care-l emoționează”. [6]

Finalul schiței critice prezintă expectațiile poetului legate de ce trebuie să exprime poezia sau păreri legate de starea de fapt a poeziei de la sfârșitul secolului al XIX-lea. „Am mai citit versuri de o corectitudine mai severă și de o eleganță tot așa de neîntrecută, dar natura înveninată a conținutului lor, înțelesul trist care se degaja din atmosfera lor de libertinaj, trăind în ele sub foma unor imagini virtuale, dar indestructibile (...)” [7], sunt rândurile unui tânăr de 18 ani care anticipează un teoretician cu repere estetice bine conturate care se vor regăsi și în celelalte studii teoretice realizate ulterior.

În ceea ce privește studiul „Faust”, se constată că viziunea cerniană asupra criticii drept o hermeneutică a operei literare. Creația devine un întreg care poate fi descifrat semantic prin relevarea conexiunilor dintre elementele componente folosind metoda anticipativă. Experiența proprie în sfera creației i-a permis autorului să înțeleagă că opera literară este un produs obținut prin însumarea conștientului cu inconștientul. Aspectul surprins și de criticul clujean Petru Poantă în prefața ediției din 2001, este subliniat prin enunțarea modelului de analiză întreprins de Cerna care „cu o inteligență critică ieșită din comun” remarcă fausticul și mefistofelicul ca „tipologii existențiale și literare ca fiind ipostaze ale unei conștiințe scandate.” [Stan: 131] Această observație a putut fi posibilă datorită formării sale drept creator de lirică de idei.

Indiferent de tema abordată în creațiile sale poetice, Panait Cerna „ia o atitudine lirică față de ideea sa poetică: o lasă să pornească de la dispoziția sa sufletească sau să se transforme în sentimente, o personifică, face din ea o forță care aduce fericire sau nimicire în existența sa proprie sau în cea umană în general”. [Vârgolici, 2001: 170]

Pregătirea filosofică temeinică a lui Panait Cerna și cunoștințele ample din domeniul literaturii

universale sunt folosite de teoretician în studiul consacrat lui Faust al lui Goethe. [8] Chiar dacă asupra studiului s-au făcut doar referiri tangențiale [9], studiul este unul de referință căci Cerna propune o analiză profundă, dar totodată originală.

Panaî Cerna vede motivul lui Faust în „lumina dualismului” [Cerna, 2001: 44], căci Faust se prezintă cu două personalități, dar „se pare că eul comun al lui Faust a căpătat de la o vreme această putere asupra celui mai înalt și ca să-și asigure această precumpănire i-a sugestionat gândul că ar fi duh și i-a provocat iluzii în legătură cu această credință.” [Cerna, 2001: 52]

Despre figura centrală a lui Goethe, teoreticianul Cerna spune că este „o creație de geniu” care a reușit să descopere „sensul general al vieții”, Faust fiind un simbol al întregii umanități.[10]

Eseul critic întreprins de Cerna asupra lui Faust este foarte convingător tocmai prin imaginile prin care poetul își argumentează ideile. În căutare de răspunsuri la întrebările legate de existență, determinat în a găsi adevărul, Faust exprimentează autodepășirea. Dincolo de intuirea complexității sufletului lui Faust, Cerna reușește să se folosească de comparația fericirii cu lumina și a patimilor cu un incendiu pentru a-și prezenta viziunile. El descoperă în Faust omul care oscilează în permanență între patimă și lacrimă [11], dar valorizându-se prin evidențierea a ceea ce este mai bun în sine, el poate ajunge la eliberare morală în ciuda tuturor tentațiilor. Surprinderea dualității sufletului lui Faust subliniată printr-o „războire crâncenă” a celor două tendințe contrare este susținută de ideea promovată de Cerna cum că Mefistofeles, duhul necurat, geniul răului este, de fapt, „ca o pasăre de cele care văd numai în întuneric”. În această situație, Cerna își manifestă compasiunea față de soarta nefericită a omului. În căutare de necunoscut, neprevăzut sau imposibil, în rezumat, de absolut, dar conștient de limitarea sa, omul achită contravaloarea acestei cercetări în nefericire și neliniște.

Cerna consideră că este necesară coexistența binelui și a răului în lume, întrucât Goethe l-a creat pe Mefisto ca purtător al imboldului demonic împotriva lenei și a obișnuinței omului. Analistul nostru subliniază că, din rațiuni artistice, Goethe a creat două personaje pentru a accentua conflictul interior. Externalizarea unei laturi a sufletului lui Faust a conferit lucrării expresivitatea puternică a stilului și totodată un dramatism augmentat.

În construirea argumentației, Cerna îi aduce pe Cervantes, Pascal, Byron, Homer, etc. și mănuiește ca un adevărat maestru investigația fragmentelor sugestive.

Eseul construit de Cerna este un studiu intuitiv al profunzimilor operei lui Goethe unind inteligența și rigurile cercetării cu sensibilitatea artistică proprie.

Chiar dacă textul a fost reeditat în 2001, editorul a păstrat secvențele originare tocmai pentru a conserva specificul epocii lui Cerna.

Studiul „Eminescu” [12] este un studiu apărut la 20 de ani de la moartea poetului român prin care Cerna evidențiază trăsăturile lirismului eminescian de pe poziția unui teoretician matur, asumat.

Dincolo de admirația pe care o declară în mod evident pe parcursul paginilor scrise, Cerna surprinde actualitatea lui Eminescu, dar și apostolatul instaurat de acest mare poet în rândul „pricepătorului de frumuseți veșnice” sau „în inima iubitorului de neam și de oameni”. [Cerna, 2001: 17] Eminescu este văzut de Cerna ca „poet faustian”, „poet al melancoliei”, „poet al celei mai extreme simțiri al inimii umane” subliniind ideea teoretică că arta cere contemplare și cunoaștere a „comorilor umanității”. „Încă de copil l-a purtat demonul său din loc în loc, ca să-și plece auzul la povestea seculară a codrilor și să adâncească nemărginirea durerilor omenesci, pentru ca în urmă, cu ochii plini de lacrimile tuturor, să arunce în lume cântecul sfintei răzvrătiri”. Se poate observa că studiul încorporează însăși viziunea lui Cerna asupra vieții umane ca întreg, cu cele două dimensiuni antagonice: măreție și slăbiciune, iubire și durere, sublim și absurd.

În viziune lui Cerna, contemplația este instrumentul prin care înaintașul său ajunge la conținutul ideii poetice care, odată create în plan imaginative, nu poate fi expusă în mod fugitiv, elementar, superficial, ci are nevoie de o „expresie organizată într-un grad, proporționată propriei sale abordări”. [Cerna, 2009: 231]

Faptul că teoreticianul Cerna poate fi referință în alte studii și analize critice este demonstrată de criticul literar, Constantin Cubleșan care consemnează: „Eseul *Eminescu* este, în fapt, o efigie portretistică a marelui înaintaș, pe care Panaî Cerna îl evocă într-o tonalitate exaltată și patetică (...) nu fără punctarea, într-o formulare critică condensată (...) a coordonatelor de esență.” [13] Analistul evidențiază faptul că Cerna a surprins în mod just „structura ființială” [14], dar și parametrii care definesc creația lirică a lui

Eminescu.[15]

De-a lungul timpului, studiul lui Panait Cerna despre Eminescu a constituit temă de cercetare și pentru un publicist tulcean, Dumitru Stan care nota că în realizarea studiului critic, poetul fără a fi critic literar de profesie cu „o deosebită putere de observație” realizează în mod obiectiv un portret referențial demn de a fi luat în seamă. „Cerna are intuiții superioare, gust literar sigur, capacități de expresie și- în efortul de a dezvălui realitatea ascunsă a operei poetice eminesciene- își comunică, impresionist, emoțiile cu sensibilitate și pioșenie.”[16] De aceea, Cerna prin aprecierile sale critice explică pesimismul total al marelui poet doar prin prisma factorului social și abia la finalul studiului identifică esența artistică în fond. [17]

Hiperbolizând imaginea lui Eminescu, Cerna folosește o construcție complexă de „evocare contemplativă” [Stan, 2002 :13-14] atunci când scrie: „El a fost înainte de toate un apostol”. Argumentele în susținerea acestei idei sunt reiterate câteva pagini mai departe când autorul studiului scria că marele poet „cu sufletul plin de viziuni mărețe, se coboară în mijlocul lumii de față și ar vrea s-o creeze a doua oară după un model ideal.” [Cerna, 2001 : 24]

Obiectivă este și opinia lui Petru Poantă care consmenează că „deși afectat de o solemnitate encomiastică, studiul despre Eminescu e construit pe o idee critică de substanță.” [Poantă, 2001 :8] Atunci când Cerna scrie că Eminescu este de natură faustiană se referă la faptul că acesta își asumă propria existență ca experiență nemijlocită, dar și reprezentarea mentală a unui ideal de salvare „a omenirii din starea de decadență.” [Poantă, 2001 :8]

Acestei opinii i se poate alătura cea a Ioanei Em. Petrescu care remarcă latura profundă și competență de teoretician literar a lui Panait Cerna: „Moartea prematură a lui C. (erna) a întrerupt, într-un moment de prime cristalizări, un destin de critic și teoretician cu adevărat remarcabil.” [Petrescu, 1995: 536]

În concluzie, „schița critică” asupra volumului de poezii al lui Dimitrie Nanu, cele două studii critice și teza „Lirica de idei” portretizează în Panait Cerna un teoretician al poeziei „mai viguros și mai interesant decât poetul” [Petrescu, 1995: 536] care aduce argumente superioare în susținerea legitimității estetice a poeziei de concepție, în legitimarea propriei poezii. Ilustrarea teoretică a imaginarului poetic este, de fapt, filosofia care îi guvernează lirica. Ea trebuie acceptată prin prisma acestor aserțiuni teoretice, aserțiuni care de fapt clarifică formele senzitiv intuitive încărcate de afect pe care Cerna le folosește ca probe incontestabile pentru autonomia artei poetice.

Note finale

[1] Cu toate că Cerna măsturișește acest regret față de Paul Zarifopol: „De multe ori mi se plângea el că studiile acestea îl abăteau de la poezie, până la completa izolare de dânsa” din prefața volumului „Floare și genune”, Ed. pentru literatură, București 1968, *apud*. Paul Zarifopol „Artiști și idei literare române”, Biblioteca Dimineața, pag. 41-54. Într-un final, către Simion Mehedinți scrie: „Eu am studiat aici, pentru mine, epocile de înflorire a literaturii germane și engleze, afară de aceasta ceva filosofie modernă și estetică” în postfața lui Valeriu Râpeanu a volumului „Poezii”, Ed. Minerva, București, 1981, pag. 184.

[2] ¹*** „Panait Cerna-estetician al poeziei”, Universitatea 1 Decembrie 1918, Alba Iulia, Facultatea de Istorie și filologie, nov/ 2005, pag. 12.

[3] Idem, pag. 13.

[4] Recenzia este publicată în revista „Ovidiu” în 15 decembrie 1899, pag. 65-66 de pe

<https://digitizare.biblioteca.ct.ro/wp-content/uploads/Periodice/ovidiu/Ovidiu%20Anul%20II%20No%203-4-5%20-%2015%20decembrie%201899.pdf> consultat pe 19 iunie 2023.

[5] Idem.

[6] *** „Panait Cerna-estetician al poeziei”, *op.cit*, pag. 13.

[7] Recenzia este publicată în revista „Ovidiu” în 15 decembrie 1899, pag. 65-66 de pe

<https://digitizare.biblioteca.ct.ro/wp-content/uploads/Periodice/ovidiu/Ovidiu%20Anul%20II%20No%203-4-5%20-%2015%20decembrie%201899.pdf> consultat pe 19 iunie 2023, pag. 66.

[8] Studiu a rămas nefinalizat.

[9] Horia Oprescu face trimiteri la studiul lui Panait Cerna în volumul „Scriitori în lumina documentelor” apărut în 1968.

[10] Faust este sufletul superior, omul activ, nemulțumit de sine, care caută secretul fericirii.

[11] A se înțelege aici remușcare.

[12] Publicat în revista „Convorbiri literare”, în nr. 6 din iunie 1909 și în volumul „Panait Cerna. Eminescu & Faust”, ediție îngrijită de Dumitru Cerna, Ed. Casa Cărții pentru Știință, Cluj Napoca, 2001, pag. 17-30.

[13] „Sufletul său îl simțim pururi printre noi. Numele lui revine mai în fiecare clipă pe buzele dulci ale îndăgostiților, ca și sub pana pedantă a criticilor” nota Panait Cerna la începutul studiului său. Deși se dorește a fi o elogiare a meritelor lui Eminescu, se poate remarca excesiv laudativ la adresa marelui poet; Cubleşan, C. „O natură faustică (Panait Cerna)” în

volumul „Eminescu în reprezentări critice”, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2003, pag. 181.

[14] „Era o natură faustică, lăcomă să cuprindă în pieptul său toate comorile umanității”, Cerna, P. op.cit, pag. 18.

[15] Tragedia unui suflet mare în mijlocul unei lumi egoiste și emfactice: acesta pare motivul cel mai des al suferinței eminesciene”, Cerna, P. op.cit, pag. 19.

[16] Stan, D. „O excepție rară- eseu despre o experiență spirituală a poetului Cerna în receptarea poeziei eminesciene” în revista „Steaua Dobrogei”, anul IV , nr. 2-4 (14-16), decembrie 2002, pag. 13-14.

[17] Căci Eminescu a cuprins în sufletul său cele mai extreme simțiri ale inimii umane”, Cerna, P., op.cit, pag. 24.

[18] Poantă P., „Prefață” la volumul „Panait Cerna. Eminescu &și Faust”, ediție îngrijită de Dumitru Cerna, Ed. Casa Cărții pentru Știință, Cluj-Napoca, 2001, pag. 8.

Referințe bibliografice:

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a II a revăzută și adăugită, ed. și prefată de Al. Piru, Minerva, București 1982.

Cerna, D., *Panait Cerna. Un sceptic luminos*, Casa Cărții de Știință, Cluj- Napoca, 2009.

Cerna, P. *Eminescu&Faust. Studii*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.

Cerna, P. *Lirica de idei*, Univers, București 1974.

Cerna, P., *Floare și genune*, Editura pentru literatură, București 1968.

Ciopraga, Constantin, *Literatura română între 1900 și 1918*, Junimea, Iași, 1970.

Cubleșan, Constantin, *O natură faustică (Panait Cerna)*, în volumul *Eminescu în reprezentări critice*, Grinta, Cluj-Napoca, 2003.

Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, Aula, Brașov, 2002.

Petrescu, Ioana Em., *Dicționarul scriitorilor români A-C*, coord. Zachiu, M., Papahagi, M., Sasu, A. Editura Fundației Culturale Române, București, 1995.

Stan, D, *O interpretare eseistică a fausticului datorată lui Panait Cerna*, articol publicat în *Panait Cerna. 125 de ani de la naștere*.

Ulici, Laurențiu, *Panait Cerna, teoreticianul*, articol publicat în *Panait Cerna. 120 de ani de la naștere*, Ex Ponto, Constanța, 2001.

Ungureanu, M. L., *Panait Cerna și creația lui*, comunicare susținută în cadrul filialei București a Societății de științe istorice și fililogice din RPR, vol. *Limba și literatura română*, București, 1955,

Vârgolici, T., *Portrete și analize literare*, Ed. 100+1, Gramar, București, 2001.

Vianu, Tudor, *Filosofie și poezie*, 1937.

Vianu, Tudor, *Estetica*, Editura pentru literatură, București, 1968.

Resurse bibliografice digitale:

<https://digitizare.biblioteca.ct.ro/wp-content/uploads/Periodice/ovidiu/Ovidiu%20Anul%20II%20No%203-4-5%20-%2015%20decembrie%201899.pdf>

